

ОСМАНЛАНЫ
ДАМИР

ВОЗДУШНО-ДЕСАНТНОЕ
ВОЙСКО

Нюор

2

2016

6+

ISSN 0207 - 6543

*Малкъарны, Россейни, сау дуняяны да уллу поэти КЪУЛИЙЛАНЫ
КЪАЙСЫН Ата журтну къоруулачусу эди. Ол Уллу Ата журт уруш-
да десантник, аскер корреспондент болгъанды.*

ТУУГЪАН ЖЕРИМЕ

Санга алгъыш эте, чыгъама тангнга,
Сени унутурча кюн туумаз манга.
Буз кибик сууукъ сууларынгдан къандым,
Сени тансыкълап, жилядым, къууандым.
Сенсиз насып болмаз бир инсанынга,
Къор болайым, Туугъан жерим, мен санга!

Сангырау болсам да, эштип турурма
Чапыракъ тауушунгу кюз артында,
Сокъур болсам да, ажашмай барырма
Къызыл къаным боягъан жолларынгда.
Кёз, жүрек жарыкъ да сенсе инсаннга,
Къор болайым, Туугъан жерим, мен санга!

Къургъакъ къарынгда аякъ тауушуму,
Къайда болсам да, турурма эштгенлей,
Ол жашил жайынгы, ол акъ къышынгы
Не узакъда да турурма кёргенлей.
Насып да, къууанч да сенсе хар саугъа,
Къор болайым, Туугъан жерим, мен санга!

Сени жолларынг ётедиле бары
Жюрегим бла, ала бары – бийик,
Жырлагъанларында къанатлыларынг,
Тынгыладым, тиллерин билген кибик.
Юй, гыржын, суу да сен бересе саугъа,
Къор болайым, Туугъан жерим, мен санга!

Кеченги да, кюнюнго да тюрсюнюн
Жюрютеме биргеме кёзлеримде,
Жашларынгы, къызларынгы тепсеююн,
Жырларын да жюрютеме кёлюмде.
Ичгенме, къапланып терх сууларынга,
Къор болайым, Туугъан жерим, мен санга!

Санларыбызда къан сени къанынгды,
Жюрек кючюбюзню алгъанбыз сенден,
Жюрегибизде жыр сени жырынгды,
Таймай къатлайма мен кечеде, кюнде:
Бар насыбы да сенсе жаны саугъа,
Къор болайым, Туугъан жерим, мен санга!

ХУРМЕТЛИ ЖИГИТ ЖАШЧЫКЪЛА!

23-чю Февраль – Ата журтну кьоруулаучуну кюню-дю. Бу байрамда сиз Туугъан жерибизни кьоруулагъан, мындан ары да кьорууларга хазыр адамларыбызны – аппаларыбызны, аталарыбызны, кьарындашларыбызны алгышлайсыз. Бир биригизни да алгышларга унут-магъыз. Нек десегиз, бир ненча жылдан бу ауур да, сыйлы да борчну сизге толтурургъа тюшерикди.

Ата журтубуз – ол бизни туугъан, ёсген, уллуларыбыз, гитчелерибиз да жашагъан, ишлеген, окъугъан сыйлы жерибизди. Аны сиз, эр кишиле, кьорууламасагъыз, ким кьорууларыкъды? Ол себепден, жыл саныгъыз келсе, сиз аскерге чакъырыллыкъсыз, сауут-саба жюрютюрге, ни-замга юйренириксиз.

Алайды да, барыгъызны да бу сыйлы байрам бла алгышлайбыз. Мамыр кекню тюбюнде ариу ишле эте, саулукълу, насыппы да болуп жашагъыз!

«Нюр» журналны редакциясы.

23-ЧЮ ФЕВРАЛЬ – АТА ЖУРТНУ КЬОРУУЛАУЧУНУ КЮНЮ

Сабийле, Ата журтну кьоруулаучуну кюню деген байрамны кесини тарыхы барды. Къыралыбызда Совет власть тохташханлай, 1918 жылда 28-чи январьда – Ишчи-крестьян къызыл аскер, 11-чи февральда уа – Ишчи-крестьян къызыл флот кьуаргъа деп, В. И. Ленин Декрет къагъытла чыгъаргъанды. Тюз да ол заманлада Германияны аскерчилери уруш бла Петроград таба тебирегендиле. Къырал тамата В. И. Ленин, жангы кьурала келген къыралы-бызга кайгы эте: «Социалист Ата журтубуз кьоркьуулукъдады!» – деп, къызыл аскерчилени къыралны кьорууларга чакъыргъанды. 23-чю февральга уа «Социалист Ата журтну кьоруу-лауну кюню» деп атагъанды.

Ол кьоркьуулу кюнледе кеп ишчи-элли, Къызыл аскерге жазылып, аны тизгинлеринде душманланы артха къыстагъандыла. Артда Къызыл аскерни атына Совет аскер деп атагъандыла. Совет аскерни бла Тенгиз флотну андан ары да кеп жигитлик жоллары болгъанды. Уллу Ата журт урушну заманында, немец фашистлени къырып, Совет Аскер кесибизни къыралдан сора да, кеп башха къыралланы, саулай дунияны да фашизмден кьутхаргъанды. Бююн бизни Ата журтубузда мамырлыкъны Россей аскер сакълайды.

23-чю февральны байрамы не заманда да адамланы бек суйген байрамлары болгъанлай къалады. Россей аскерде къуллукъ этиу хар бир жете келген эр кишини сыйлы борчуду. Антына кертичилик, солдат намысны бийикде тутуу, эрлик, адамлыкъ, низам – бу затла россей солдат-лагъа теребиле.

Балаланы Ф.

НАРТ СОСУРУКЪ ГУБУЛАНЫ БЛА ЭМЕГЕНЛЕНИ КЪЫРАДЫ

Нартланы заманында, четенлеча, уллу губула болгъандыла. Ала кеслери да Тызыл жанында Кердеуюкле деген жерде тургъандыла. Алайлада Шаушюют Сырт деп барды. Ол сырт бийикдеди, эки жаны уа терен къолду.

Ол сыртда жол юслеринде, къол ичлеринде да, четенлеча, уллу губула, аркъанлеча ауларын тартып, алайланы озгъан адамланы ары тюшюрюп, байлап, къанларын эмип, халек этип тургъандыла. Ол Шаушюют Сыртны эки жаны терен къоллада ол губула ашагъан адамланы сюеклери бюгюн да турадыла дейдиле.

Нартла анасы Сатанай ол затланы эшитгенди. Сора нарт Сосурукъгъа айтханды. Сосурукъ нарт аскери бла губула жанына кетгенди. Ары жетгенлей, терен къолда губуланы ауларын кѳргенди. Губула да, быланы кѳрюп, уруш башлагъандыла.

Нартла бла губула кѳп сермешгендиле. Эки жанындан да ѳлгенле кѳп болгъандыла. Болсада, губуланы къырып, нартла хорлагъандыла.

Нарт Сосурукъ Сатанайгъа, губуланы хорладыкъ деп, хапар бергенди. Сатанай келип, ол сейирлик четен губуланы къырылып тургъанларын кѳргенди. Сора ол губуланы ауларын жыйдырып, ат улоулагъа жюклетип, нарт элге келтиртгенди. Ол халыпадан нарт аскерге чепкенликле сокъдургъанды. Ол губу аудан этилген чепкенлеге суу ѳтмегенди. Ала тутумлу болгъандыла, сууукъда – жылы, жылыда – салкъын. Ол чепкенледен садакъ окъ ѳтмегенди, аланы къылыч кесмегенди. Губу аудан этилген чепкенле кѳз къаматхан жылтырауукъ болгъандыла.

Нарт аскери бир жол, жортууулгъа бара, уллу эмеген жыйыннга тюбегенди. Эмегенле, быланы кѳрюп, тебинирге итингендиле. Болсада, къолланы, жолланы жарытып баргъан жылтырауукъ чепкенлени жарыгъындан кѳзлери къамап, болалмай, къачхандыла. Алайдан нартла эмегенлени сюре, къууа, ол губуланы къыргъан Шаушюют Сыртда къолгъа элтип ургъандыла.

Акъылсыз эмегенле, ачдан нартла къыргъан губуланы ашап, къырылгъандыла. Ол кюнден сора уа эмегенлени киши кѳрмегенди. Алай бла, жер юсюнде эмегенлени артлары юзюпгенди.

ЭЛБЕРЛЕ

Юсюм – къаты темирден,
Бёрклю – юйюме кирген,
Трактор кибик – чархларым,
Уруш жолда айландым.
Суугъа батып, чыгъама,
Бютюн къаты барама.

(Танк.)

Мен тенгизде жюрюйме,
Жалан анда юйлюме.
Къургъакъ жерде баралмам,
Анда жолла салалмам.
Адам, халчук элтеме,
Бирде гудок береме.

(Кеме.)

Мен къушлагъа ушайма,
Булутлада учама,
Къанатларым – кюмюшден,
Къыйын тюйюлдю тюшген.
Мен тюз жерде къонама,
Бусагъатда жолдама.

(Самолет.)

Оту жилтинле теге,
Учуп чыгъады кекге,
Жолну табып чарсда да,
Къонады ол Марсха да!
Айгъа жетип да келир,
Андан салам да берир.

(Ракета.)

Саугъаладан бириме,
Жигитге тийишлиме.
Даражам да – биринчи,
Намысым, сыйым – энчи,
Кёкюрекде жылтырай
Турама, байрам сакълай.

(Орда.)

Мюйюшлерим жылтырай,
Турама мен кълтырай
Жарыкъ кече бийикде,
Бирде тюшеме келге,
Къызыл этип, аскерде
Тагъадыла бёрклерге.

(Жулуз.)

Ата журтну сакълайды,
Мамырлыкъны жакълайды,
Аскер кийим киеди,
Аскер жорукъ биледи
Автоматчы къалауур,
Душман этмезча дауур.

(Солдат.)

Малкъар прозаны мурдорун салгъан жазуучу **ХОЧУЛАНЫ САЛИХ** Ата журтну къоруулачусу эди. Ол, Уллу Ата журт урушда бир сермешде пленнге тюшюп, Украинада Беляя церковь деген шахарда концлагерьде елгенди.

КАПИТАН ГАСТЕЛЛО

Кюнню ал таякълары тауланы башларын къызартхандыла. Орамлагъа адамла эркин жайылгандыла. Шахарны терек бахчаларындан биринде кеп адам тебе болуп турадыла. Ала не эсе да бир затны ашыгъып сакълайдыла.

Шахарчыла былайгъа радиога тынгыларгъа жыйылгандыла. Радио селешип башлардан алгъа, ала, бир бирге жингириклери бла тийип, даурну тыядыла.

Бир белек минутдан радио Москвадан, жанында селешгенча, ачыкъ селешип башлады. Къутургъан фашистлеге къажау урушну юсюнден ахыр билдириулени бередила.

Адамла, кеслерини ачыкъ эшитгенлерине да къарамай, арлакъ барсала, иги эшитилирик кирик, радио репродуктор таба тепчий-тепчий барадыла. Болсада таууш жокъду. Хар ким эслеп атлайды.

Кесини эркинлиги, жашауу, Ата журту ючюн кетюрюлген совет халкъны аскерлери душманны темир четеннге жыядыла, къаты ууатадыла, душмандан бу жерде мынча дивизия, бу жерде мынча полк ууатылганды деп, радио, сводка бере келип, энчи жигитлени юсюнден айтады. Эм алгъа Ата журтну, сыйлы урушну жигитлерини ичинде капитан Н. Ф. Гастеллону аты айтылады.

Ючюнчю июльда капитан Гастелло, кесини эскадрильясыны аллында барып, булутла къатыш хауада фашистле бла сермешеди. Адам этинден тоймагъан фашистле бла Гастеллодан тебен, жерде да, батыр къызыл аскерчиле къан къазауат этедила. Душманны моторлу аскерлери совет жерге илинген эдиле. Бизни аскерчилерибизни топлары, самолётлары душманны алгъа келгенин тыя эдиле. Гастелло, кеси хауада къызыу уруш бардырса да, жерде баргъан урушну да кез туурасындан кетермей эди. Капитан Гастелло, сталинчи ёмюрню къурч илячинлерине башчылыкъ этип, таукел уруш эте эди. Ол ёлюмню эсине келтирмей эди. Аны саулай эси душманны онгун алыргъа бурулуп эди. Душман огу сомолётну бензин тургъан коробкасына тийди. Самолётну порюлдеп жанган от къучагына жыйды. Этер амал къалмады.

Къалай болсун? Кесини бомба атхан ишин къалай къойсун? От мындан бек бийлегинчи, парашют бла секирип, душманны къолуна тюшергеми? Бедишлик пленнге тюшергеми? Угъай, ол къутулуу тюрюлдю... Капитан Гастелло ол затны эсинден кетерди. Ол бедишлик жан къутхарыугъа бармаз! Ол жана тургъан машинасын къоймаз!

Душманны отлукъ цистерналары бир жокку болгъан жерлерине, энишге – жерге барыргъа! Жана тургъан машинаны душманны бензини сакъланган жерге эндирирге, кюе тургъан совет самолётну жилтинлерин зырафына иймезге! Душманны цистерналарын жандырыргъа! Капитан Гастеллону ахыр таукеллиги ол эди.

От къучагына кёмюле баргъан самолёт жигитлени да жигити Гастеллону къолунда энишге – жерге тебиреди.

От лётчикге жууукъ жетгенди. Болсада энди жер да узакъ ттойюлдю. Гастеллону от онглары алып баргъан кёзлери алыкъына кёредиле, от койдюрген кьоллары кеслерини кьуллукълары толтурадыла. Ёле тургъан самолёт ёле тургъан лётчикге алыкъына бой салады. Юйреннген кьоллада машина кесини барлыкъ жерине шашмай барады.

Гастеллону жашауу ма былай бошалады! Аны жаннган от алгъан самолёту, тюзюнлей барып, душманны отлукъларыны, машиналарыны ичине тюшеди. Жигитни самолётуну отундан жанып атылгъан цистернала жерни титиретедиле. Душманны машиналарыны тютюнлери кёкге барадыла.

Ата журтуна жанын-къанын берген жигит капитан кесини жашауун ма алай бошады. Аллай жигитлеге ёлюм жокъду! Алай ёлген – ол ёлген ттойюлдю – халкъны аллында керти да жигитликди!

Мусукаланы Борис,
филология илмуланы доктору

ЭСГЕРИУЛЕ

Фашистле бизни туугъан жерибиз Къабарты-Малкъаргъа 1942 жылны кюз артында келген эдиле. Ала алгъа самолётладан топ-окъ ата эдиле. Бир бомбаны жерге тийген жели бизни юйюбюзню башын алып кетген эди. Биз кьоншула бла бирге Толбайлада подвалда бугъуп тура эдик. Атамы эгечи Батта Мёчюланы Кязимни зикирлерин айта эди. Ол бек акъыллы адам эди. Алай бла кёплени сагъышлары чача эди.

Немецлиле бизни элибиз Кёндеденге Зольский районну юсю бла келе эдиле – элни башы бла. Кёпле Тызылгъа къачып, юйюрлери бла анда букъгъан эдиле. Биз да кесибибизни – Мусукаланы дорбунда. Мен ол заманда алтыжыллыкъ сабий эдим. Топ-окъ учханы къаялада къаллай уллу, ачы таууш этгени кьулагъымда турады. Бек кьоркъуулу эди. Сууну бир жанында – немецлиле, бир жанында уа – артха кете баргъан совет аскерчиле бла партизанла. Мени атам Хамит ол партизан отрядда эди. Бир-эки кюнден топ-окъ атыу тохтап, шошлукъ киргенде, элден хапар алып, хар ким юйлерибизге къайтдыкъ. Душманла элге Чегет жаны бла кирип келе эдиле...

Ол кюнде мен экиге айланнган къарындашым Володя бла аны анасыны эгечи Маллягъа тебирейбиз. Малля кёпюрден ётгенлей жашай эди. Экибиз да башларыбызгъа къызыл жуулдузлу буденновкала кийипбиз. Биз алайгъа жетгенде, кёпюр юсюнде сюелген душман солдатла, неден эсе да кьоркъгъанча, тегерекге къарап, бизни бёрклерибизни сермеп алып, къызыл жулдузланы бичакъ бла кесип алып, суугъа атадыла. Сора, биз ангыламагъан тилде уруша, бизни алай ашырадыла. Артда, биз ол хапарны айтханда, Малля бек кьоркъгъан эди. «Насыпха, ол алайда сюелгенле румынлыладыла. Немецлилеге тюбесегиз а, сау кьоймаз эдиле», – деген эди ол.

Немецли фашистле Кёндеден элде 28 адамны тутуп, Прохладныйге баргъан жерде ёлтюрген эдиле. Мени атам да анда эди. Ол санда тиширыула да бар эдиле...

Январьны ал кюнлеринде окъуна немецлиле элден кетген эдиле.

САРЫЧЫКЪ, БАЗЫКЪ ЭМ БАШХАЛА

Бир уллу арбазда кѣп жюжекчилери бла гурт тауукъ жашайды. Ол, балаларына асыры сакъдан, аладан кѣзюн алмай, къайсы къалайда болгъанын эслеп, билип турады. Башы шифер бла жабылгъан чалман орунларындан арлакъ кете башласала уа, гурт-гурт этип, балачыкъларын артха чакъырып башлайды. Ол алай этгенликге, балачыкъла уа бугъумуч ойнаргъа, топ къууаргъа сюедиле. Насыпха, арбаз кенгди – къаллай бир сюйсенг да къуу топну, бугъумуч ойнаргъа уа – тюз да орунларыны арт жанында хунаны къатында уллу мешхут тебе барды, юсюн да мурса басып – аланы ичинде хайда букъ, хайда изле. Алайгъа элтип, гурт тауукъ балачыкъларын жубатыргъа да сюйючюдю. Мешхутну къазып, къурт тапса, башха зат тапса да, кезиу-кезиу балачыкъларына къапдырады.

Ма бююн да: «Келигиз, бугъумуч ойнайыкъ!» – деп, балала барысы да мурса ичине жайылдыла. Барындан да абаданыракъчыкъ, анга анасы Сарычыкъ деучюдю, тебеден арлакъчыкъгъа кетип, хунаны мюйюшюнде мурса къалыныракъ битген жерде букъду. Хуна юсюнде олтуруп, аны сакълап тургъан киштикни эслерге уа аны гитче башчыгъында тауукъ мыйычыгъы жетмеди. Базыгъа, шо Сарычыкъны кѣргенлей, хунадан тауушсуз секирип, жумушакъ-жумушакъ къымылдай, аны таба сюркелип башлады.

Сарычыкъ эслемегенликге, ана тауукъ, гузабагъа къалып, баласына къычырды, чакъырды, очугъа эштмеди аны. Ол заманда, гурт тауукъ, эрлай тебени юсю бла секирип, Сарычыкъны бла Базыкъны араларына сюелди. Базыкъ, къулакъларын жумуп, фыр-фыр этип, тишлерин ачып, алай бош кетип къалмазлыгъын билдире башлагъанда, гурт тауукъ, битеу жигитлигин жыйып, Базыкъны тюз да бурунундан къапды. Хычыуун кѣрюннген болмаз эди, киштик, ачы къычырып, олсагъатдан алайдан думп болду. Гурт тауукъ ол ачыуу бла Сарычыкъны къанаты бла жангыз кере къакъды да, сора, къанатчыгъындан тутуп, къалгъан балалары болгъан жерге келтирип:

– Бу жолдан сора кесинглей бир жанына кете турма, эшитдингми? – деди ѳпкелериги келип тургъан Сарычыкъгъа. – Сиз да билип къоюгъуз, бир бирден айырылып, узакъ кетсегиз, Базыкъ сизни ашап къоярыкъды! – деп къоркъутду абызырагъан балачыкъларын.

Урушханым боллукъду энди дегенча, гурт тауукъ, терк-терк къымылдап, мешхутну къазып, балаларына кезиу-кезиу къурт къапдыра башлады. Бек семизин а, бек татыулусун Сарычыкъгъа берди.

САРБАШЛАНЫ Азгор

Малкъарны белгили поэти ГУРТУЛАНЫ БЕРТ Ата журтну къоруулачусу эди. Ол Уллу Ата журт урушда кеси да къазаут этгенди, жаш аскерчилени да уруш этерге юйретгенди.

ТУУГЪАН ЖЕРИМЕ

Бир ёмюрден бирси ёмюрге ёте,
Халкъыбыз барады, осуят эте,
Ата журтха хурмет, берекет излей:
«Тойгъан жерден туугъан жер
ахшыды», – дей.

Къайда жорюсем, къайда жашасам да,
Омакъ кийинсем, иги ашасам да,
Аз болмаса да танышым, нёгерим,
Жюрегимде жорюйдю Туугъан жерим!

Минги тауну этегине илинип,
Закийлиги, чомартлыгъы билинип,
Къая жырып, жол ачып, темир юзюп,
Жашил дыкыллагъа акъ юйле тизип,

Къоншулагъа чабыуулну къалдырып,
Жалпакъланы мал сюрюуге алдырып,
Тутхан ишине этмегенлей балдырыкъ,
Жашау эжиуюн къууанчлы бардырып,

Жашайды суйген халкъым ёз жеринде,
Харамлыкъны жорютмейин кёлюнде,
Чырмауланы жолунда кери чача,
Хар миллетге курортларын кенг ача.

Ой, Туугъан жерим, Туугъан жерим мени,
Суймей къалай къояр эдим мен сени!
Хурмет этип, баш урама аллынгда,
Ёлпончо къажау турама къанлынга.

Ёлдюм демем, умутума жеталсам,
Керти жашынг кибик, жумуш эталсам,
Ыразы этип, кёлюнго алалсам,
Къыйын жолунгда ажашмай баралсам.

ЭКИ ЖОЛОУЧУЛУКЪ

Эртте-эртте эки жашы бла бир тул къатын жашагъанды. Жашла ёсюп жетгенде, аналары алагъа:

– Энди мен да къарыусуз болгъанма. Атланыгъыз да, кесигизге мадар этигиз, – деди да, жол азыкъ этер муратда тамата-сын къошун бла суу алыргъа ийди.

Тамата жаш толтуруп алгъанлыкъгъа, юйге жетгинчи, къошунну жарылгъаны болуп, агъып, суу бек аз къалды. Къалач да, анга кёре, гитчечик болду.

– Къалачны жартысын юйде къой, мени ыразы этерге сюе эсенг, – деди къатын, жашы жолгъа атланып тургъанлай.

Жол узакъ. Хуржунунда шайы жокъ. Анасы айтханнга хо деялмай, жаш къалачны артмагъына салды. Сора, кичи къарындашын чакъырды да, бичагъын берип:

– Эрттен сайын мынга къарай тур. Таза болса – мен саума. Тот къакъса уа, мен палахха тошгеними бил, къарындашым, – деп, насып излей, узакъ жолгъа атланды.

Бара-бара, ючюнчю кюнню ингиринде къой кюте тургъан бир къойчугъа тюбеди.

– Кёп болсун! Кимни сюрюююн кютесе?

– Сау бол, ахшы улан. Сюрюю эриши юч башлы тотбет залимникиди. Кёп болмай ол ханны къызын урлагъанды да, кюн сайын аны къамичи бла тойюп, манга келмесенг, кюн сайын боллугъунг да былайды деп, зарауатлыкъ сынатып турады.

– Ол а халар! Хан къалай тёзеди да?

– Сюйюпмю тёзер! Аны хорларыкъ къайда?! – деди къойчу тюнлююлю. – Сен а нек жолоучу болгъанса?

– Насыбымы сынай чыкъгъанма.

– Насыбынг тутсун, – деп саламлашды да, къойчу сюрюююню ызындан кетди.

Жаш, андан ары кете баргъанлай, бир къарт къатынчыкъ, аллына чыгъып:

– Жол болсун, жашым, къайры ахшы жолгъаса? – деди.

– Сау бол, анабыз. Насыбымы сынай чыкъгъанма, – деди жаш.

– Балам... манга бир къалач къыйыр берсенг а, – деп тиледи къарт къатын.

– Жолум узакъды, азыгъым а азды. Бераллыкъ туюлме. Кеч, анабыз... – деп, жаш жолуна тебиреди. Ол алай этгенде:

– Бар, ахшы жаш, бар. Ахшы жолгъа бар... – деди тиширыу, ызындан къарап.

Тамата жаш, бир кесек баргъанлай, сырт башында къала кёрюп, аны таба тебиреди. Арбазгъа кирсе, анда бир къарт къатын от жагъада кюреше тура эди.

– Анабыз, эркин этсенг, бюгече былайда къалыр эдим, – деди жаш.

– Угъайым жокъду, алай бу къаланы иеси, кёрсе, сени сау къоймаз.

– Кимди ол залим?

– Юч башлы эмеген, тотбет азирейли.

Жаш кетерге да бир башлады, алай:

– Анабыз, мени букъдур да, не болса да, былайда къалайым, – деди.

Бугъуп бошар-бошамаз, бир эриши ёкюрген таууш эшитип, жаш сагъайды.

– Ас-мус, адам ийис! Чыкъ, жанындан тойгъан мискин. Кесим тапсам, исси къапдырырма. Къайдаса? – деп, излей барды да, жашны букъгъан жеринден чыгъарды.

– Тилейме, жанымы къой. Мен да бир затынга жарарма, – деп, жаш жалыныргъа къалгъанда, азирейлини биринчи башы:

– Юч соруугъа тюз жууап берсенг, айтханынг болсун. Бералмасанг, кесингден кёр. Биринчи соруу: къыйыры, ахыры болмагъан – ол неди? – деп сорду.

Жаш жууап бералмады. Ол заманда залимни экинчи башы:

– Не къадар тар болса, ол къадар къоркъуулу болгъан неди? – деп сорду.

Бу соруугъа да жаш жууап эталмады.

– Жаны жокъ жаны барны элтеди – ол неди? – деп сорду ызы бла ючюнчю баш.

Бу жол да жаш соруугъа жууап тапмагъанда, ючбаш эмеген жашны агъач томуруу бла уруп, таш менгир этип къойду.

Ол эрттенликде кичи къарындаш бичакъгъа къараса, ол тот болуп тура эди.

– Анам, манга да заман жетди. Къура мени жолгъа, – деди жаш анасына.

– Суу алып кел, тылы басайым, – деп, анасы кичи жашын суугъа жиберди.

Ол суу алып келе, учуп баргъан къаргъа жашха: «Къошунунгу жарылгъаны барды!» – деп къычырды. Жаш, желим топуракъдан балчыкъ этип, аны бла къошунну тешигин бегитди. Алай бла, юйге толу къошун суу келтирди да, анасы, тылы басып, уллу къалач биширди.

– Къалачны жартысын юйде къой, – деди анасы мынга да, жолгъа къурай.

Кичи жаш, сагъыш этип: «Анамы ыразы этейим», – деп, анасы айтханча этди.

Ол да жолда бара, биягъы къарт къатын, аллына чыгъып:

– Жол болсун, жашым, къайры ахшы жолгъаса? – деди.

– Сау бол, анабыз. Насыбымы сынай чыкъгъанма, – деп жууаплады жаш.

– Манга бир къалач къыйыр берсенга, – деп тиледи къарт къатын.

– Халал болсун, анабыз, – деп, жаш къалачындан сындырып, анга узатды.

Ол алай хурмет этгенде, къарт къатын, женгинден чыгъарып, анга бир къаура сыбызгъычыкъ берди да:

– Жюрюте билсенг, бу санга кеп жерде жарар, – деп, кеси уа хауада эрип кетди.

Кичи къарындаш, жол къората келип, тотбетни къаласына жетди. От жагъада олтургъан тиширыу анга тотбет, аны кёрсе, не этерин ангылатды. Алай жаш къоркъмады. Бир заманда ачы ёкюрген таууш чыкъды. Ызы бла:

– Ас-мус, адам ийис! Чыкъ, жанынгдан тойгъан мискин! Кесим тапсам, исси къапдырырма, – деп, жашны суууруп чыгъарып: – Насыбынг болса, юч соруума тюз жууап берирсе, къыйынынг болса уа, къалгъанла болгъанлай болурса. Биринчи соруу: ахыры, къыйыры болмагъан неди? – деди залимни биринчи башы.

– Заман, – деди кичи къарындаш.

Сора экинчи баш:

– Не къадар тар болса, ол къадар къоркъуулу болгъан а неди? – деп сорду.

– Кепюр, – деп, жаш тюз жууап берди.

– Ючюнчю соруу: жаны жокъ жаны барны элтеди, ол неди? – деп, ючюнчю баш жашха сагъайды. Ол а:

– Улоу, адамлары бла, – деди да, юч соруугъа да тюз жууап берип, сыбызгъысын ауузуна жетдиргенлей, тотбетни юч башы да бирден тайдыла.

Ызы бла жаш къалада ханны къызын сурады, къарындашын да изледи. Къарт къатын аны баш отоулагъа элтип, бир бири ызындан эшиклени ача, тотбет жесир этген къызланы эркин этди. Жунчуп тургъан къызла бары да бирча ариу эдиле. Ханны къызы да аланы ичинде. Сора къарт къатын, жашны бир къарангы отоугъа элтип, анга таш менгирни кёрюзтдю:

– Ма, буду сени къарындашынг, – деди.

Кичи жаш ташны къучакълап жияды. Аны кез жашы ташха тамгъанда, ол жылудан ташха жан кирди. Ала бир бирин тансыкълап, хапар сорушдула. Къызла уа, къууанып, кичи жашха ыспас этдиле. Ойнай-кюле, барысы да, къызын юйюне алып барып, андан тюнгюлюп тургъан ханны къууандырдыла. Хан жашха ыспас этди. Сора, анга кезю къарап, къызын анга тийишли кёрдю. Къарындашына да жарагъан къыз сайлап, экилерине да уллу той этди. Той бошалып, бир кесецен:

– Энди, балаларым, элигизге-журтугъузгъа къайтыр заман жетгенди. Аллыгъызгъа къарай, анагъыз кез жауун таусхан болур. Алай, эки насыбын терт болуп кёрсе, бек къууаныр. Мени да унутуп къоймай, келе-келе туругъуз. Мындан ары уа журтубузгъа Аллах ырахат жашау бла насып буюрсун. Тотбет налатдан кеп къыйынлыкъ сынадыкъ. Энди аллай азап сынамай къалайыкъ, – деп, алгъыш этип, саугъала да берип, хан эки юйюрню да жолгъа атландырды.

Жашла ёлюп кетгинчи бек насыплы жашагъан хапарлары барды.

Ботталаны Рита.

Малкър поэт **БУДАЙЛАНЫ АЗРЕТ** Ата журтну къроруулачусу эди. Ол Уллу Ата журт урушну заманында партизан болгъанды. Немисли фашистле аны тутуп, Чирик келге атхандыла.

ХОРЛАДЫЛА!

Къарт Минги тау къарайды
Тауланы арасындан.
Адам ичип къанармы
Сууундан, гарасындан?!

Бир жери – ариу аяз,
Бир жери – туман басып,
Салкъынлыкъ тутхан кибик,
Башына булут къонуп.

Къарт Минги тауну сёзю:
«Мен бийикни сюеме,
Битеу Кавказ тауланы
Барына да иеме!»

«Къой, кюрешме, Минги тау!
Биз, бил, санга иебиз,
Энди заман болгъанды:
Бююн салсанг сюебиз!»

Кеп турмай, альпинистле
Тау бла тубешдиле,
Аякъларын да наллап,
Тик ёрге ёрлешдиле.

Таурухлу курт таулада
Кирдиле ыранлагъа,
Кийиклеча чыкъдыла
Буз, чынгыл чыранлагъа.

Минги тау муратда эд:
«Манга киши минмез, – деп, –
Мен букъдургъан хазнагъа
Киши да итинмез», – деп.

Юсюне уа миндирди,
Табалмай мадар, сылтау.
Былай айта, женгдирди
Жюрексинген чыгыр тау.

«Жигитле кереем сиз!
Кючлю ёшюн салдыгъыз.
Хорламагъанед киши,
Сиз онгуму алдыгъыз!»

Сур. Османланы Ж.,
18-чи школ, Нальчик ш.

Сур. Чеченланы Т.,
3-чю школ, Нальчик ш.

Сур. Османланы Ж.,
18-чи школ, Нальчик ш.

Сур. Шауаланы А.,
3-чю школ, Нальчик ш.

Сур. Чеченланы Т.,
3-чю школ, Нальчик ш.

Белгилу артист, драматург, поэт **МАММЕЛАНЫ ИБРАГИМ** Ата журтну кьоруулачусу эди. Ол, Уллу Ата журт урушну аллындан ахырына дери барып, кьазауат жолун Берлинде бошагьанды.

ЖАРАЛЫ ТЕРЕК

Шош жияйды кьайын терек,
Бушуулу солдат анача,
Кьабыргьасына топ окьну
Сыныгьы кирип, кьамача.

Чачын энишге жиберип,
Кьарайды ол ёлгенлеге,
Налат берип, чюйре кьарай
Жерни малтап келгенлеге.

Кеси жарасын унутуп:
«Жерни кьоруулагьыз!» – дейди,
Бизге анача ышанып,
Бизден кишилик излейди.

Жашау ючюн сермеширге
Чакьырады ол да бизни,
Бизден болушлукь сакьлайды
Хар чебю да жерибизни.

Кьарайды жаралы терек,
Кьайгьылы солдат анача,
Кьабыргьасына топ окьну
Сыныгьы кирип, кьамача.

Сур. Хасаулары А.,
3-чю школ, Нальчик ш.

Сур. Ульбашланы З.,
3-чю школ, Нальчик ш.

Сур. Хуламханланы А.,
Бызынгы эл.

Сур. Муртазланы А.,
3-чю школ, Нальчик ш.

Сур. Бёзюланы Б.
Нальчик. ш.
3-чю школ

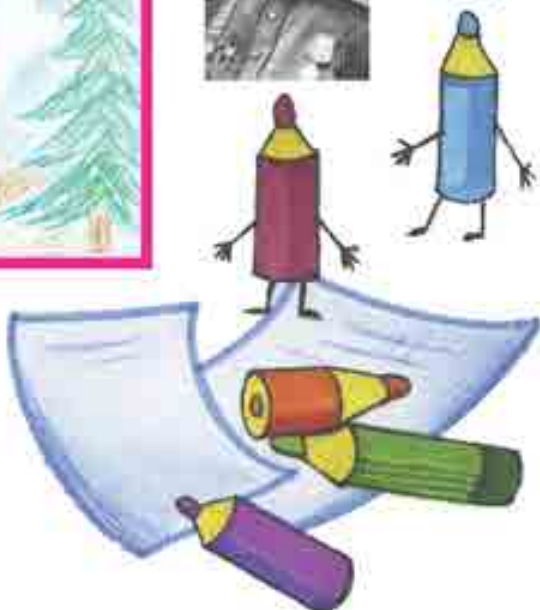

Белгилу поэт **КЪУЛИЙЛАНЫ ХАЖИМУСА** Ата журтну кьоруулачусу эди. Ол Финн урушда болгьанды, Уллу Ата журт урушну да аллындан ахырына дери кьазауат этгенди.

БИЗ КЪАЙТЫРБИЗ ТАУЛАГЪА

Адам улусун ёлюмден сакьлап,
Биз кьайтырбыз таулагьа,
Бизни ишибиз тюзлук ючюндю,
Кечгинлик болмаз жаулагьа.

Ит фашистлелле урушну ачхан,
Ташын кьоймабыз ташында,
Рейхстагны уа уруп алырбыз да,
Байракь сюербиз башында.

Белгилі поэт ОТАРЛАНЫ КЕРИМ Ата журтну кьоруулаучусу эди. Ол Уллу Ата журт урушда тасхачы ротаны командири болуп тургъанды.

СЕНИ ЖУЛДУЗУНГУ ЖАРЫГЪЫ

Ата журтум, сен – кьууанчлы умутум!
Дунияда сенсиз жашау неди бизге?!
Кюрешге бергенбиз жүрекле отун,
Арсарлыкъ келмегенди келюбюзге.
Биз аямайбыз эркинлигинг ючюн
Не кьаныбызны, не жашауубузну.
Биз, ууата душманны кьара кючюн,
Кьурч тилинде айтабыз дауубузну.
Сени тюзлюк жулдузунгу жарыгъы
Чачар дуняны кьара боранларын.
Бизни эшитмезсе кьадардан тарыгъып
Дейбиз эр солдатларынг – уланларынг.

Июль, 1942

ВИЗГЕ КЕЛГЕН КЪАГЪЫТЛАДАН

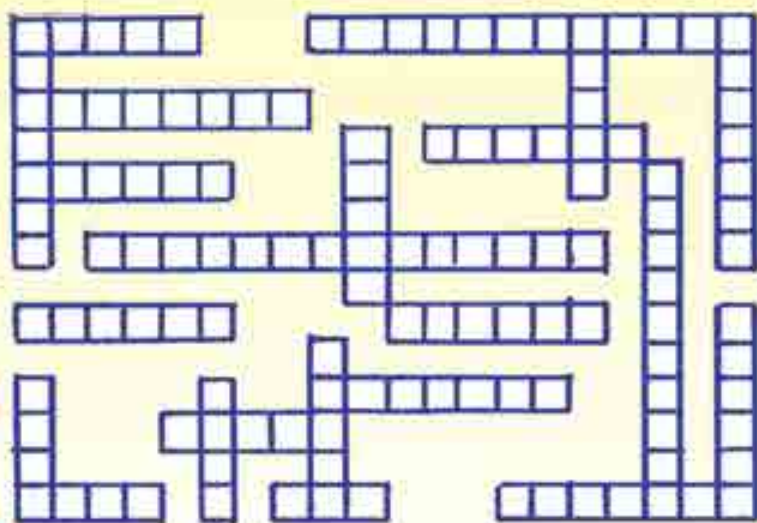
Мени атамы аты Муратды. Ол Глашланы Биязуркьаны жашыды. Атам полицияда ишлейди, бизни тынчлыгъыбызны сакълайды. Ол кесини ишин суйген, негерлерин сыйлы керген адамды. Биз, сабийле, атамы бош заманы болурун бек ашыгъып сакълайбыз.

Солуу кюнде атам бизни ыннабызгъа неда анабызны эгечине кьонакьгъа элтеди. Биз андан не тилесек да, угъай демеиди. Ол бизни бек сюеди. Хар таулу ата да алай болур. Биз а аны кьалай суйгенибизни айтып-айтапмайма.

*Глашланы София,
18-чи школ, Нальчик ш.*

С Ё З Б Е Р

Солдан онгнга: 1. Къыралны сауутланган кючлери. 2. Офицер чын. 5. Аскер бөлүмнү не кемени таматасы. 7. Аскерни бла флотну таматалыкъ этген къауумундан адам. 8. Радио бла хапар ала-бере билген уста. 10. Бир талай къыралда бек уллу аскер чын. 11. Жау аскер. 12. Сермешиуде, урушда иги жетишим. 17. Кеси аллына терк атыучу сауут. 18. Кесин жаудан къорууларгъа керек зат. 19. Аскерге башчылыкъ этиучю орган. 20. Атакагъа кетюрюучю чакъырыу. 21. Уруш башлау.

Башындан энишге: 1. Аскер къуллукъ этген адам. 3. Саугъа. 4. Аскер чын. 6. Батыр. 9. Ата журтну душманладан сакълаучу. 13. Бек бийик аскер чын. 14. Жукъдан къоркъмагъан. 15. Сафда жюрююнү бир тюрлюсю. 16. Аскер машина.

Таппасханланы М. жарашдыргъанды.

*Къурманланы Хаджи-Мурат,
18-чи школ, Нальчик ш.*

«Нюр» журналны муну алпында номеринде басмаланган сёзберни жууаплары.

ТАНЫШАЙЫКЪ: МЕН ОСМАНЛАНЫ АСТЕМИРМЕ

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей «НОР» («Свет») № 2-2016 г.

Выходит с января 1982 года На башкирском языке

Учредители: Госком КБР по печати и массовым коммуникациям, Общественная организация «Союз писателей КБР».

Главный редактор С. МУСУКАЕВА

Редакция: Л. ЖАБЕЛОВА
Л. ДЖАНГУРЗОВА
Р. БОТТАЕВА
М. ТАБАКСОВ
Р. ШАВАЕВА

Художественный редактор М. ОРАКОВА

Рис. М. Ораковой

Свидетельство о регистрации ПИ № ТУ07-00102 от 24.12.2014 г. Управление Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по КБР

Подписано в печать

15.02.2016 г.

Выход в свет

19.02.2016 г.

Формат 60x90 1/8

Бумага мелованная

Гарнитура литературная

Журнальная рубльшая.

Печать офсетная

Усл. экз.-отт. 8

Усл. печ. л. 2.

Уч.-изд. л. 2,7.

Тираж 1500 экз.

Заказ 086-16

Индекс 73908

Стоимость одного номера по подписке через ФГУП «Почта

Россия» — 13,19 руб.; за 6 месяцев — 79,14 руб. В розницу — цена свободная.

Адрес редакции: 360017, г. Набереж., пр. Ленина, 5. Тел.: 42-37-27; 42-14-19.

Адрес издателя: 360017, г. Набереж., пр. Ленина, 5. ГСК «КЦО СМН КБР». Дом печати:

Отпечатано ООО «РИАСОФТ», 367013, Республика Дагестан, г. Махачкала, пр. Гамзатова, 17.